

RELIGIA ȘI ASPIRAȚIA DUPĂ LIBERTATE: O ABORDARE COMPARATIVĂ DESPRE PROMISIUNEA LIBERTĂȚII ÎN SCRIPTURĂ ȘI ÎN CULTURILE POLITEISTE VECHI

Lect. univ. dr. Aurelian BOTICĂ

Emanuel University of Oradea, Romania

dabotica@gmail.com

ABSTRACT: Religion and the Quest for Freedom: A Comparative Approach Between the Bible and the Polytheistic Cultures' Promise of Freedom.

In the following study we will examine the phenomenon of idolatry as it appears in the Ancient Near East and in the texts of the Old and, to a lesser extent, the New Testament. We will show that the practice of idolatry was typical of polytheistic societies and that in many cases it exerted a significant influence on monotheistic societies as well, as was the case in Ancient Judaism. The purpose of our work is to explore the reasons why idolatry was possible and why for the majority of people it became the logical and the most attractive way to relate to the divine world. Likewise, we will show that numerous sources within the Old Testament condemned idolatry and viewed it as a form of bondage to false gods and rejection of the true God. We will ask whether idolatry – as a form of religion – led to the freedom and security it promised or not. In order to achieve this purpose, we will examine the terminology for idolatry and the names of the majority of the gods that are listed in the texts of the Old and the New Testament. We will then show that, given its pragmatic vision of the religious life – where one worshiped the gods in order to receive something – idolatry became a mechanism for ancient men and women to pacify the violent forces of nature and to maintain economic and personal security in an otherwise challenging environment. With this aim, we will ask whether idolatry was inspired by fear and pragmatism – which would create the premises to bondage – or by reverence and love for the divinity, which would lead one to experience true freedom. Our hope is to help the reader understand better the phenomena of idolatry and biblical faith with the purpose of finding a more meaningful response to the question „who or what is the divine world?” and „does my relationship to it leads to freedom or bondage?”

Keywords: *Idolatry, God, Old Testament, Religion, Freedom, Bondage.*

Introducere: ce este idolatria?

Când renumitul fizician Stephen Hawking a fost rugat să îl definească pe Dumnezeu, el a răspuns: „Oamenii au inventat o ființă asemănătoare omului cu care să intre într-o relație personală. Dar dacă privim la dimensiunea uluitoare a universului, și la cât de ne semnificativă este prezența accidentală a omului în acest univers, un astfel de Dumnezeu este aproape imposibil de imaginat.”¹ În viziunea lui Hawking, dumnezeul religiilor nu este decât o proiecție umană idealizată, o transpunere la superlativ a tuturor dorințelor și idealurilor pe care omul le observă la semenii lui într-o formă nedesăvârșită. Idolatria, așadar, este o invenție omenească.

Din punct de vedere literal, idolatria se referă la venerarea sau închinarea înaintea unei forme vizibile!² Cuvântul provine din termenul grec *eidololatries*, care este format din cuvintele *eidolon* (formă, reprezentare, statuie) și *latreia* (slujire în cadrul cultic, închinare).³

Dacă Hawking are dreptate, religia este proiectarea la superlativ a tuturor năzuințelor omului asupra unor forme vizibile pe care omul le poate manipula. Închinătorul păgân tinde să le venereze pentru că acestea îi satisfac cele mai fundamentale nevoi. Astfel religia păgână nu este o experiență care se inspiră din dragoste și reverență față de divinitate. Ea este o necesitate care se naște din sentimentul de frică față de necunoscut și din dorința de a împlânzi forțele naturale sau politice pentru ca omul să le poată folosi în folosul său.

---

1 Vezi <http://abcnews.go.com/WN/Media/conversation-stephen-hawking-science-god-family/story?id=10855668>. Vezi și M.M. Winkler, „Greek Myth on the Screen”, în *Cambridge Encyclopedia of Greek Mythology*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, pp. 456-57, pentru faima grecilor în a-și fi creat „zeii lor în propria lor imagine, iar zeii sunt descriși în termeni umani și de obicei apar în formă umană.”

2 Lucrarea de față reprezintă o revizuire și augmentare a două articole pe care le-am publicat în revista *Creștinul Azi*: „Să nu îți faci chip cioplit!” O teologie a idolatriei în *Scriptură*, partea I, *Creștinul Azi* (2010), și „Să nu îți faci chip cioplit!” O teologie a idolatriei în *Scriptură*, partea II, *Creștinul Azi* (2010).

3 H.G. Liddell și R. Scott, „Eidolon,” *A Greek-English Lexicon*, Oxford, Oxford University Press, 1940, 1968. Un caz clasic de idolatrie în Noul Testament este descris în Romani 1:25, unde apostolul Pavel descrie omul păgân ca unul care „slujește” și se „închină” („latreuo”), „făpturii în locul Făcătorului.”

Autoarea Mary Beard ilustrează astfel funcția pragmatică și chiar manipuloare a religiei în imperiul roman. Zeul Mercur și mama sa, Maia, erau venerați ca pereche în perioada timpurie a orașului Pompei. O placă votivă datând din perioada mai târzie a orașului ne arată că „celor două zeițăți li se alătură împăratul” Augustus. Ca în final, „în toate consacrarile de mai târziu” Augustus „rămâne unicul menționat”: „perechea originară de zeițăți nu mai este pomenită.”⁴ Astfel, idolatria era atractivă doar în măsura în care ea reprezenta o forță utilă în echilibrul urbei pompeiene. Când cultul cezarului a oferit avantaje superioare, cetățeanul pompeian a marginalizat cultul zeițăților fără nici un sentiment de remușcare.

Putem spune, așadar, că mentalitatea idolatră se inspiră din teamă și pragmatism, nu reverență, și nici iubire sau altruism. Dar a fost sau este idolatria singura formă de experiență religioasă? Există și alte manifestări care nu se încadrează și care contrazic viziunea despre lume și zei a lui Hawki

Idolatria în cultura păgână și în Biblie: terminologie și nume

Ca să putem înțelege corect diferențele între păgânism și Biblie, și să răspundem corect la întrebarea „cine răscumpără în mod ultim libertatea umană?”, este important să definim terminologia pe care fiecare cultură în contextul său religios. Pentru că Biblia conține o listă lungă de astfel de termeni – la care se adaugă nume de zei și zeițe pe care israeliții îi venerau – tabelul următor ne va ajuta să înțelegem mai bine identitățile și caracteristicile divinităților respective. Am inclus în tabel transliterarea termenilor ebraici, semnificația lor și pasajele în care ei apar în Biblie.⁵

O altă sursă care ne ajută să înțelegem mai bine fenomenul idolatriei este lista de nume personale prezente în Vechiul și Noul Testament, pe care închinătorii din Orientul Antic Mijlociu le foloseau în mediul cultic sau în practicarea credinței lor personale. Tabelul de mai jos conține numele majorității divinităților pe care le menționează Vechiul și Noul Testament. Lista nu este exhaustivă. Sursele extra-biblice atestă existența multor altor zei și zeițe a căror nume nu apar în Biblie. Lista ne oferă însă o imagine adecvată despre cât de complex și larg răspândit a fost fenomenului idolatriei.

4 Mary Beard, *Pompei: viața unui oraș roman*. Traducere din *Pompei: the Life of a Roman Town*, București: Editura Trei, 2019, p. 353.

5 Următorul tabel este preluat din A. Botică, *Curs de Doctrină Biblică în Vechiul Testament* (Oradea: Universitatea Emanuel, 2022).

Termeni pentru „idoli” în Vechiul și Noul Testament			
Nr.	Termen Ebraic Grecesc	Descriere	Versete
1.	<i>Tselem</i>	- statuie, coloană cu inscripție - idol - efigie umană, copie/imitație, identitate genetică	Gen. 1:26; 2 Reg. 1:18 Num 3:52; Am 5:26
2.	<i>Pesel</i>	- față sculptată - forma sau bustul unui zeu sculptat în fier, piatră, lemn	Exod 20:4 Judg 17:3
3.	<i>Pasil</i>	- imagine/reprezentarea a unei zeițăi	Ps 78:58
4.	<i>Temunah</i>	- form externă, manifestare a unei zeițăi	Num 12:8
5.	<i>Massekah</i>	- statuie turnată din metal, idol turnat	Isa. 42:17
6.	<i>Atzav</i>	- idol, formă fizică a divinității	Isa. 46:1
7.	<i>Hevel</i>	- abur, fum, umbră, deșertăciune care descrie efemeritatea idoloilor	Ecl. 1:2, Ier. 2:5
8.	<i>Qibbutz</i>	- adunătură de idoli	Isa. 57:13
9.	<i>Elohim</i>	- Dumnezeu, - dumnezei, ființe divine, idoli	Ex. 12:12
10.	<i>Semel</i>	- imagine sculptate/statuie a zeilor așezată la intrarea în Templu	2 Cron. 33:7
11.	<i>Teraphim</i>	- spirit, demon - mască ceremonială folosită în divinație - altar familial cu statui ale divinităților	Gen 31:19 1 Sam 19:13
12.	<i>Tavnit</i>	- copie, reproducere, plan - forma unei fețe divine sau umane	Deut 4:16
13.	<i>Ghillul</i>	- idol - excrement, mizerie, termen peiorativ pentru dumnezei falși	Ier. 50:2 Ezech. 8:2
14.	<i>Ellil</i>	- idol mut - entitate neînsemnată, prăpădită	Hab 2:18 Ier. 14:14

15.	<i>Matzevah</i>	- piatră comemorativă - stâlp, coloană, suport pentru statuile idolilor	Lev 26:1 2 Reg. 23:14
16.	<i>Even Maskit</i>	- „piatră sculptată” sau sculptură a unui idol cu motiv pictorial	Lev 26:1, Ez 8:12
17.	<i>Shiqqutz</i>	- spurcăciune, idol dezgustător	Ez. 20:7
18.	<i>Bamah</i>	- movilă, înălțime – naturală sau creată artificial – ca bază a altarului/templului/statuilor idolatre	2 Reg. 23:19
19.	<i>Etz</i>	- pom/coroană cu potențial de fertilitate	Jud. 6:26
20.	<i>Asherah</i>	- numele zeiței cu conotație fertilitate - stâlp/par folosit în venerarea zeiței	Jud. 6:25
21.	<i>Tzeva Hashamaim</i>	- „armata cerului”, simbol al astrelor cerești divinizate - ființe/puteri cerești	Deut 4:19 2 Reg. 23:4
22.	<i>Baalim</i>	- baali, zeul ploii, idoli	Ier 9:14
23.	<i>Or, Shemesh, Kochavim, Yareah</i>	- lumina, soarele, stelele, luna - planete divinizate	Job 31:26 Ier. 8:2
24.	<i>Mazzalot</i>	- constelații divinizate	2 Reg. 23:5
25.	<i>Melekheth Hashamaim</i>	- “Împărăteasa Cerului” – consoarta divină a lui Baal, venerată în special în rândul femeilor	Ier. 44:17
26.	<i>Ov</i>	- spiritele morților care își manifestă prezența și care pot fi chemate cu ajutorul magiei/vrăjitoriei	Lev. 19:31 2 Reg. 21:5-6
27.	<i>Eidolon</i>	- idol (greacă)	1 Cor.12:2
28.	<i>Eikon</i>	- imagine, reprezentare fizică a unei divinități în formă sculptată, pictată, cioplită (greacă)	Rom.1:23 Apoc. 13:15
29.	<i>Theos</i>	- Dumnezeu, zeu, divinitate (greacă)	Fap. 7:40
30.	<i>Daimonion</i>	- spirit, demon, suflet divinizat al eroilor sau martirilor păgâni (greacă)	Apoc.16:14

Nume de divinități în Vechiul și Noul testament			
Nr.	Termen Ebraic Grecesc	Descriere	Versete
1.	<i>Baal</i>	- Baal (Stăpân, Domn) - divinitate principală în Asia Mică	1 Regi 16:32
2.	<i>Baal-Zebub</i>	- „Domnul Muștelor” - divinitate din Ecron	2 Reg. 1:2
3.	<i>Baal-Peor</i>	- Baal din Peor - divinitate venerată în Moab	Numeri 25:3
4.	<i>Baal-Berit</i>	- Baal al legământului	Judecători 8:33
5.	<i>Aștoret</i>	- Astarte/Astartea - divinitate principală în Asia Mică	Judecători 2:13
6.	<i>Milcom</i>	- divinitate venerată în Amon	1 Regi 11:5
7.	<i>Moloc</i>	- divinitate venerată în Moab	1 Regi 11:7
8.	<i>Chemoș</i>	- divinitate venerată în Moab	Judecători 11:24
9.	<i>Dagon</i>	- „Zeul Pește” - divinitate venerată în Filistia	Judecători 16:23
10.	<i>Gad</i>	- „Zeul Norocului” - divinitate venerată în Aram, Babilon	Isaia 65:11
11.	<i>Meni</i>	- „Zeul Soartei” - divinitate venerată în Babilon	Isaia 65:11
12.	<i>Sucot-Benot</i>	- „Creatorul Sămânței” - divinitate venerată în Babilon	2 Regi 17:30
13.	<i>Nergal</i>	- divinitate protectoare a orașului Cut	2 Regi 17:30
14.	<i>Așima</i>	- divinitate venerată în Hamat, Siria	2 Regi 17:30
15.	<i>Bel</i>	- divinitate venerată în Akkad - formă arhaică a lui Baal	Isaia 46:1
16.	<i>Nebo</i>	- divinitate venerată în Babilon	Isaia 46:1
17.	<i>Rimon</i>	- divinitate venerată în Siria	2 Regi 5:18

18.	<i>Nebuștan</i>	- „Șarpe” sau ”Alamă” - divinitate venerată în Canaan	2 Regi 18:4
19.	<i>Satan</i>	- Adversarul - îngerul „lucefăr” creat de Dumnezeu și conducătorul lumii demonice	Iov 1:6 Luca 10:18
20.	<i>Jupiter</i>	- Zeus în forma greacă - Divinitatea supremă venerată în imperiul greco-roman, asociată cu furtuna și fulgerele/tunetele	Fapte 14:12
21.	<i>Mercur</i>	- Hermes în forma greacă - Zeul comunicării, al transportului, și al norocului pentru hoși; ghidul sufletelor în lumea morților	Fapte 14:12
22.	<i>Diana</i>	- Artemis în forma greacă - Zeița virgină a sălbătăciei și protectoarea femeilor gravide	Fapte 19:27
23.	<i>Dioscurii</i>	- „Gemeni” Castor și Polux - fiii lui Zeus/Jupiter, care îi protejau pe marinari	Fapte 28:11

Cum a apărut și cum se manifestă idolatria?

Idolatria a fost și este – în societățile în care încă se practică – un mecanism impus de lupta omului cu forțele haotice și incontrollabile ale naturii, cu ajutorul căruia omul caută să înlănzească aceste forțe pentru a supraviețui.

Idolatria și originea zeilor

În religia canaanită, zeii apar în urma relației sexuale dintre „spirit” și „haos.”⁶ Astfel, El, tatăl tuturor zeilor, Așerah, consoarta lui El, împreună cu progeniturile lor Mot, Anat, Baal, Astarte, Așerah și alte zeități erau recunoscuți pentru relațiile sexuale și conflictele lor sângeroase. Baal, zeul furtunii și unul dintre cei mai importanți zei canaaniti, a avut drept consoartă pe sora sa Anat, cu ajutorul căreia s-a impus – prin violență – asupra

6 Y. Kaufman, *The Religion of Israel*, traducere de Moshe Greenberg, New York, Schocken Books, 1960, pp. 25-26.

zeilor Yam (marea) și Mot (moartea).⁷ Dovezile arheologice de la Ugarit și din Fenicia îl înfățișează pe Baal ca pe unul din cei mai violenți și imorali zei, cu toate că Baal a fost la rândul său omorât și mai apoi înviat în urma conflictului cu zeul Mot.⁸

Un alt exemplu al acestui fenomen este Zeus, divinitatea supremă a religiei grecești. Zeus este nemuritor dar nu veșnic. S-a născut din relația lui Cronos cu Rhea și, pe lângă relația oficială cu soția sa, Hera, a avut numeroase parteneri sexuale, iar împreună cu ele o multitudine de fii, fiice, nimfe, muze, hore, moire și alte creaturi.⁹ Deseori Zeus s-a întruchipat în forme umane sau animalice pentru a seduce pe zeițe și muritoare depotrivă. Astfel, spre deosebire de Dumnezeu Scripturii, zeii sunt ființe capricioase, certărețe, invidioase și răzbunătoare. Un caz clasic este relația dintre Zeus și soția lui, Hera, gelozia celei din urmă fiind „citată frecvent de poeți drept cauză a unor evenimente istorice capitale” (calamități naturale, îmbolnăviri și morți subite pe pământ). Să fi avut Hawking dreptate? Într-adevăr, lumea zeilor nu pare foarte diferită de cea a muritorilor!

Caracterul pragmatic (economic/agricultural/politic) al idolatriei

Un al factor important în apariția idolatriei este faptul că societățile antice din Asia Mică erau preponderent agricole. Siguranța economică a unei națiuni, cât și șansele de supraviețuire ale familiei depindeau în mare măsură de capriciile vremii. De aceea omul antic vedea religia ca pe un mecanism prin care încerca să atragă de partea sa forțele naturii, care îl ajutau să supraviețuiască.

Spre exemplu, în religia canaanită, religie practică de majoritatea locuitorilor din Canaan, Baal era venerat ca zeul furtunii și implicit ca garant al fertilității câmpurilor, animalelor și oamenilor.¹⁰ Într-o societate în care viața oamenilor depindea aproape exclusiv de agricultură, ploaia era vitală pentru supraviețuirea recoltelor și a animalelor. Seceta de trei ani, și

7 Vezi J.B. Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts Related to the Old Testament*, 3rd ed., Princeton, NJ, Princeton, 1969, p. 129ff.

8 Vezi J.C. de Moor, "Baal," *Theological Dictionary of the Old Testament*, 16 volume, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 1975, p. 2:181-192, J. Day, "Baal," *Anchor Bible Dictionary*, 6 volume, New York, Doubleday, 1992, pp. 1:545-549.

9 A. Ferrari, „Zeus,” *Dictionar de Mitologie Greacă și Romană*, București, Polirom, 2003, pp. 895-899.

10 A. Botică, *Curs de doctrine Biblice în Vechiului Testament*.

implicit conflictul prorocului Ilie cu profeții lui Ahab și ai Isabelei este un exemplu grăitor al modului în care religia era intim conectată cu siguranța economică a unei națiuni.

În documente care provin din Ugarit, Baal este portretizat ca un rival al zeului Mot, divinitatea care domnește asupra tărâmului morții. Oamenii asociau venirea iernii și dispariția vegetății cu moartea lui Baal.¹¹ Întreaga religie era bazată pe moartea (în iarnă) și învierea (în primăvară) a zeului Baal. Prin ritual și închinare, oamenii credeau că pot cauza revenirea lui Baal pentru anotimpurile de primăvară, vară și toamnă, când aveau nevoie disperată de ploaie. În esență, oamenii au adoptat orice formă de închinare păgână din dorința de a obține o viață materială mai bună. Putem spune, în contextul temei despre libertate și robie, că religia idolatră a fost un mecanism de supraviețuire impus de circumstanțe economice și politice, nu revelația benevolă a unui Dumnezeu care nu depinde de sacrificiile oamenilor și care cheamă oameni să îl iubească de bună voie pentru ceea ce este El, nu doar pentru ceea ce ei pot obține de la El.

Idolatria și absența libertății în lumea divină și umană

În concepția omului păgân magia avea putere asupra divinităților pentru că ele proveneau din sfera haosului primordial – ele însele fiind create – și soarta fiecăreia din ele depindea de forțe superioare lor. Astfel, arată Kaufman, “ele nu se pot feri de ce le este scris.”¹² În sensul acesta, în universul politeistic ideea de libertate a zeilor – nu doar a oamenilor – era o iluzie pe care și unii și alții o acceptau din constrângeri economice și religioase.

Conceptele despre Moira și Ananke, termeni care provin din contextul mitologiei grecești de mai târziu, ilustrează convingător geneza și logica mentalității păgâne. În viziunea autorilor greci timpurii, când din haosul primordial a rezultat universul, lucrurile s-au așezat într-o anumită ordine, caracterizată de proprietățile lor naturale.¹³ Cuvântul Moira definește această „ordine” care a fost impusă și care ordonează toate lucrurile și ființele din univers, inclusiv lumea zeilor.¹⁴ În viziunea autorilor greci vechi,

11 Vezi A. Botică, *Gods, Goddesses, and the True God*, pp. 22-23,

12 Y. Kaufman, *Religion of Israel*, pp.40-42. Vezi J. Oswalt, *Chemați Să Fiți Sfinți*, Oradea, Cartea Creștină, 2006, p. 11.

13 J.A. Arieti, *Philosophy in the Ancient World*, p. 107.

14 H.G. Liddell și R. Scott, „Moira,” *A Greek-English Lexicon*. „Moira” provine din grecescul „meros” – parte, porție, lot – și în contextul mitologiei grecești are sensul de „par-

uneori nici chiar zeii „nu pot scăpa de soarta care le-a fost hărăzită.”¹⁵ Moira, în sensul acesta, este un „principiu care guvernează” absolut destinele tuturor în univers. I-a fost rânduit lui Odiseu, spre exemplu, să se întoarcă inevitabil în Ithaka, după cum Zeus nu a putut să își salveze favoritul – pe Hector – pentru că ar fi răsturnat ordinea evenimentelor care fuseseră deja prestabilite de soartă. Moira poate lucra conform tradițiilor omenești, pe care tot „soarta” le-a prescris. Pe de altă parte Moira poate acționa irațional, fapt care explică logica religiei păgâne: omul trebuie să anticipe prin ritual și magie și să atragă de partea lui forțele neîmblânzite care guvernează universul.

Ananke (necesitatea) reprezintă o altă forță sau divinitate care controlează destinele ființelor din univers, inclusiv ale zeilor.¹⁶ Ananke a descins din haosul primordial împreună cu Cronos (timpul). Prezentă la formarea universului, Ananke ghidează universul și implicit destinele tuturor ființelor din univers.¹⁷ În Platon, deși este portretizată ca fiind mama celor trei „destine” prin care ea controlează soarta universului, ananke este – împreună cu Demiurgul – „una din două cele mai puternice și primordiale puteri metafizice care transcend cosmosul.”¹⁸ În unele versiuni filozofice ale miturilor grecești, Ananke este forța creatoare a universului care este contra-balanțată de Nous (rațiunea) – o pereche care întrupează haosul și ordinea. Deși în autori ca Platon, Ananke apare ca o forță cosmică impersonală, fără valențe mitice, în alți autori ea devine divinitatea absolută înaintea căreia se închină, conștient sau fără să realizeze, toți ceilalți zei.¹⁹ Dacă zeii – ființele superioare înaintea cărora se închină oamenii – sunt constrânși de Moira și Ananke, cu atât mai mult închinătorii de rând își vor trăi viața ca robi într-un univers controlate de forțe superioare impredictibile.

---

tea” care a fost hărăzită fiecărei ființe din univers. În Homer „Moira” este personalizată în forma feminină divină a „soartei”. Termenul a luat în Hesiod forma de plural „moirai”, care identifică cele trei zeițe ale morții, sau „furiile”.

15 S. Hornblower ed., „Fate,” *The Oxford Classical Dictionary*, 4th edition, Oxford, Oxford University Press, 2012, pp. 569-570.

16 H.G. Liddell și R. Scott, „Anagke,” *A Greek-English Lexicon*, cu sensul literal de „forță, constrângere, necesitate,” personificat în diferite surse sub forma de „soartă, destin.”

17 W.K.C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy: the Presocratic Tradition*, Cambridge, Cambridge University Press, 1962, p. 72ff.

18 S.R. Charles, *The Emergent Metaphysics in Plato's Theory of Disorder*, Blue Bridge Summit, PA, Lexington Books, 2006, pp. 6, 18.

19 Charles, *The Emergent Metaphysics in Plato's Theory of Disorder*, p. 160.

Revelația biblică despre libertatea închinătorului

În contrast cu viziunea politeistă despre zei, Biblia afirmă că Dumnezeu este spirit, deci nu poate fi văzut, și nu poate fi reprezentat fizic (Geneza 1:2; Exod 33:20; Exod 20:4). El este necreat (Geneza 1:1), veșnic (Psalmul 90:2) și imuabil/imutabil (Maleahi 3:6). Dumnezeu este infinit în putere (Psalmul 135:6), în cunoaștere (Psalmul 139) în timp (Psalmul 90:4) și spațiu (2 Cronici 6:18).²⁰ Asta înseamnă că Dumnezeu nu poate fi comparat cu idolii creați de om (Isaia 44:6), care sunt făcuți din lemn, piatră, aur sau argint, au urechi, dar nu aud, au ochi, dar nu văd, au gură, dar nu vorbesc, au nas, dar nu miros, au picioare, dar nu merg (Psalmul 116:5-7). Biblia afirmă clar că Dumnezeu este incomparabil cu orice altă făptură, cu atât mai mult idolii confecționați de om: „Cu cine mă veți pune alături, ca să mă asemănați? Cu cine mă veți asemăna și mă veți potrivi?” (Isaia 46:5-6).

Toate aceste atribute fac din Dumnezeul bibliei o ființă absolut liberă și neconstrânsă de limitările timpului, spațiului, cunoștinței și ale relațiilor cu alte ființe, inclusiv cu alte ființe spirituale, pe care Biblia le descrie ca fiindu-i supuse lui Dumnezeu: „Bindecuvântați pe Domnul, îngerii Lui, care sunteți tari în putere, care împliniți poruncile Lui, și care ascultați de glasul cuvântului Lui” (Psalmul 103:20). Prin faptul că Dumnezeu l-a creat pe om după chipul și asemănarea lui, omul își păstrează libertatea conștiinței doar în măsura în care identitatea sa este ancorată în relația cu Creatorul care l-a creat.

În contrast, omul care îi urmează pe idoli va deveni el însuși un „nimic” și va avea soarta „nemicurilor,” adică, a idolilor pe care i-a venerat: „Așa vorbește Domnul: ,Ce nelegiuire au găsit părinții voștri în Mine, de s-au depărtat de Mine, și au mers după nimicuri și au ajuns ei înșiși de nimic?” (Jeremia 2:5). Cu alte cuvinte, „Cei ce fac idoli, toți sunt o deșertăciune” (Isaia 44:9). Din punct de vedere politic sau economic, omul care urmează idolii va pierde tot, inclusiv libertatea și siguranța economică: „idolii pe ca-

---

20 Vezi, M.J. Erikson, *Christian Theology*, Grand Rapids, MI, Baker House, 1996, pp. 266-281, pentru atributele care îl fac pe Dumnezeu unic în relație cu idolii din Orientul Antic Mijlociu: *spirit* (nu materie), *viață/existență-in-sine* (nu naștere), *infinitate* în timp, spațiu, cunoaștere și putere. De asemenea, W. Gruden, *Teologie Sistematică*, Oradea, Editura Făclia, 2004, pp.161-192, pentru următoarele atribute: *independență*, *imuabilitate*, *eternitate*, *omniprezență*, *unitate*, *indivizibilitate*, *spiritualitate*, *cunoștință/omniprezență*, *libertate*, *omnipotență*, *perfectiune*.

re-i purtați voi au ajuns o sarcină, o povară pentru vita obosită! Au căzut, s'au prăbușit împreună, nu pot să scape povara; ei înșiși se duc în robie” (Isaia 46:1-2). În cuvintele autorului Christian Beale, „we become what we worship!”²¹

De ce este atractivă idolatria?

Așa cum arătat mai sus, în religiile din Orientul Antic Mijlociu și, mai târziu, din cultura Greco-Romană, relația omului cu divinitatea se inspira dintr-un sentiment de *frică*, nu din reverență și dragoste față de divinitate. Prin ritual, care consta în participarea preoților și rostirea de incantații magice asupra idolului, omul păgân încerca să manipuleze obiectul divin în favoarea sa. La baza idolatriei, însă, exista și spiritul pragmatic al omului păgân, nu numai cel de frică. În sensul acesta, Douglas Stuart a listat câteva motive care răspund la întrebarea „De ce a fost și este atractivă idolatria?”²² Conform lui Stuart, idolatria este:

Garantată

Omul păgân credea că prezența unui zeu sau a unei zeițe era garantată de prezența statuii idolului, întrucât idolul împărtășea esența divinității a cărei prezență o reprezenta. Odată ce statuia unui zeu era sculptată, preoții rosteau anumite formule de incantare asupra statuii și astfel obțineau prezența divinității în și prin statuie.²³ Omul păgân vedea *statuia* ca pe un mediu care îi dădea închinătorului siguranța că interacționează direct cu divinitatea. Prorocul Isaia descrie acest fenomen astfel: „O parte din lemnul acesta o arde în foc, cu o parte fierbe carne, pregătește o friptură, și se satură; se și încălzește, și zice: ‚Ha! ha!` m'am încălzit, simt focul!’ Cu ce mai rămîne însă, face un dumnezeu, idolul lui. Îngenunchează înaintea lui, i se închină,

21 „Devenim ceea ce venerăm.” C. Beale, *We Become What We Worship*.

22 Vezi D. Stuart, *Exodus*. The New American Commentary, Nashville, TN, B&N Publishers, 2006, pp. 450-453.

23 Vezi *Born in Heaven, Made on Earth*, M.B. Dick editor, Winona Lake, Eisenbrauns, 1999,

http://books.google.ro/books?id=VP3o2908v10C&printsec=frontcover&dq=born+in+heaven,+made+on+earth&hl=ro&sa=X&ei=DnqT8CuBK_n_4QSwif-GVAg&redir_esc=y#v=onepage&q=born%20in%20heaven%2C%20made%20on%20earth&f=false

îl cheamă și strigă: ‘Mântuiește-mă, căci tu ești dumnezeul meu!’ ” (Isaia 44:16-20).

Egoistă

Potrivit lui Stuart, idolatria, numită și „cultul fertilității,” a fost un sistem materialist de gândire și comportament.²⁴ Omul păgân împărțea mentalitatea că zeii puteau face orice lucru, cu excepția asigurării propriei lor hrane. Pârghia sau avantajul oamenilor față de zei era această abilitate de a le procura hrana. Omul păgân credea că, asigurând hrana zeului, îl va obliga pe acesta să lucreze în favoarea sa, după mentalitatea *do ut des* (eu îți dau și tu îmi dai) sau *quid pro quo* (acesta pentru acela). Omul păgân nu își iubea zeii, ci se temea de ei și încerca să îi „îmblânzească” pentru a beneficia de pe urma lor. Religia a devenit astfel un mecanism deterministic prin care oamenii și zeii – ei înșiși dominație de Moira și Ananke – încercau să se controleze unii pe ceilalți. Textele Vechiului Testament afirmă consecvent, totuși, faptul că Dumnezeu nu depinde de hrana pe care o oferă închinătorii și că El nu poate fi influențat de sistemul cultic, sistem care nu poate înlocui sfințenia și credințioșia închinătorilor. „Îl voi întâmpina eu oare cu arderi de tot...?” întrebă retoric prorocul Mica (6:6). Sau „Să dau eu pentru fărădelegile mele pe întâiul meu născut?” (6:7). Așa cum am arătat mai sus, Dumnezeuul Bibliei este necreat, infinit în timp și spațiu, deci liber și neconstrâns de rivali. Iar omul, creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, rămâne liber doar în măsura își împlinește destinul pe care Dumnezeu i l-a rânduit.

Confortabilă

În religiile păgâne, numărul mare de sacrificii și generozitatea închinătorului erau singurele obligații ale acestuia. Idolatria a marginalizat importanța moralității. În contrast cu aceasta, poporul lui Israel a făcut la Sinai legământ cu Domnul că va trăi în sfințenie. Astfel prorocul Mica întrebă: „Cu ce îl voi întâmpina pe Domnul..., cu viței de un an?... ce alta cere Domnul de la tine, decât să faci dreptate, să iubești mila și să umbli smerit cu Dumnezeul tău?” (Mica 6:6-8). Pentru că comportamentul moral al zeilor era depravat, viața morală a închinătorului idolatru era confortabilă și

24 Stuart, *Exodus*, p. 451, și A. Botică, *Curs de Doctrine Biblice în Vechiul Testament*.

nu îl obliga pe acesta decât să aducă jertfe. Zeii canaaniti, greci și romani erau notorii pentru imoralitatea și violența lor. Iștar, zeița protagonistă din Epicul Ghilgameș, a pedepsit oamenii pentru că regele Ghilgameș i-a refuzat avansurile sexuale.²⁵ Zeița Astartea apare în numeroase inscripții și statuiete dezbrăcate, expunându-și organele sexuale.²⁶ De asemenea, orașul Corint era renumit pentru Templul zeiței Afrodita, în care se practica prostituția sacră ca o formă de închinare în cinstea zeiței și ca un mijloc de asigurarea patronajului ei peste orașul Corint.²⁷

Convenabilă

La muntele Sinai Dumnezeu a cerut israeliților să aducă jertfe și să se închine cultic într-un singur loc central, de trei ori pe ani, fapt care impunea costuri de călătorie și întreținere foarte mari. Evreul se putea ruga, cânta și putea avea acte de cult private în orice localitate în care trăia, inclusiv în spațiul locuinței sa. Actele oficiale care presupunea sacrificii în contextul sărbătorilor sacre, însă, aveau loc doar la Templu: locul central de închinare în Israel. Închinătorii idolatrii, pe de alte parte, puteau sluji idolilor „pe orice deal înalt și sub orice copac verde” (1Regi 14:23). Aceste locuri de închinare idolatră le permitea închinătorilor să își aducă jertfele/închinare în fiecare moment al zilei și în orice loc convenabil.

Normală

Stuart arată că idolatria era practica religioasă universală în lumea antică, cu excepția poporului Israel. Închinătorii făceau această practică ușor de îndeplinit pentru că nici o altă religie, cu excepția monoteismului evreiesc, nu impunea observarea unui legământ cu un dumnezeu invizibil. Dacă un israelit și-ar fi întrebat vecinul canaanit: „Cum practici tu agricultura?”, canaanitul i-ar fi explicat cum să înceapă prin a aduce jertfe lui Baal și Așera, înainte de a pregăti ogorul și a planta semințele, pentru a se asigura de

25 Tzvi Abusch, „Ishtar’s Proposal and Gilgamesh’s Refusal: An Interpretation of ‘The Gilgamesh Epic,’ Tablet 6, Lines 1-79.” *History of Religions*, vol. 26, no. 2/Noiembrie 1986, pp. 143-187.

26 O. Keel, C. Uehlinger, *Gods, Goddesses, and Images of God*, pp. 98, 107.

27 Vezi J. Murphy O’Connor, „Corinth,” *The Anchor Bible Dictionary*, New York, Doubleday, 1992, vol. 1:1138, pentru reputația de oraș al moravurilor ușoare pe care Corintul a avea în lumea antică.

fertilitatea roadelor.²⁸ Idolatria era importantă pentru civilizațiile avansate economic și militar, a căror bogății și prestigiu depindeau de ritualul idolatru.²⁹ Influența păgână asupra israeliților a fost atât de pronunțată încât o mare parte dintre ei au îmbrățișat această practică idolatră. Într-un moment de deznădejde cauzat de persecuția împărătesei Izabela, prorocul Ilia i s-a plâns lui Dumnezeu: „...copiii lui Israel au părăsit legământul, au sfârâmat altarele și au ucis cu sabia pe prorocii Tăi; am rămas numai eu singur...” (1Regi 19:14-18). Percepția că politeismul era „normal” a făcut ca această experiență religioasă să fie foarte atractivă și să devină ea însăși „normală” și în ochii israeliților.

Logică

Stuart arată că „idolatria era politeistică, sincretistă și panteistă.” Păgânii credeau că universul era populat de o multitudine de zei – fiecare zeu având în subordine un aspect al lumii naturale, aspect care devenea „specialitate” zeului respectiv.³⁰ Spre exemplu, Zeul Mot avea autoritate peste tărâmul sufletelor decedate. Baal era zeul furtunii și implicit garantul ploii și al fertilității pământului. Yam patrona mările și era venerat de marinari și negustorii maritimi. Observăm mai jos numele, identitatea și sfera de autoritate a fiecărui zeu din panteonul greco-roman:³¹

Zeus (Jupiter în religia romană) – părintele zeilor, controla ploaia și furtunile, reprezentat prin semnul fulgerului și considerat în Roma ca Optimus Maximus: cel mai bun și mai mareț

Hera (Juno) – soția lui Zeus, patroana și ocrotitoarea femeilor și a familiei lor

Poseidon (Neptun) – zeul mării, climei și al cutremurului – simbolizat prin semnul “tridentului”

Apollo – patronul muzicii, profeției, medicinei, legii, animalelor – reprezentat și prin simbolul soarelui

28 Stuart, *Exodus*, p. 452.

29 Vezi A. Botică, *Gods, Goddesses and the True God. The Cultural and Religious Background of Idolatry in the Old Testament*, Oradea, Editura Universității Emanuel din Oradea; Cluj, Editura Risoprint, 2015, p. 40ff.

30 Y. Kaufman, *The Religion of Israel*, pp. 8-9.

31 A. Botică, *Curs de Doctrină Biblică în Vechiul Testament*, și W. Burkert, *Greek Religion*, Harvard, MA, Harvard University Press, 1985, pp. 119-170.

Artemis (Diana) – sora geamănă a lui Apollo – zeița sălbăticiunilor și ocrotitoare a femeilor însărcinate

Atena (Minerva) – zeița virginei a înțelepciunii și a artelor, protectoarea orașului Atena

Hermes (Mercur) – mesagerul zeilor olimpieni, zeul păstorilor și al drumurilor, ghid al sufletelor către Hades

Ares (Marte) – Zeul războiului și ocrotitorul soldaților

Afrodita (Venus) – zeița iubirii, frumuseții și a fertilității, ocrotitoarea femeilor gravide și personificarea instinctului sexual

Demetra (Ceres) – zeița grânelor și a agriculturii, ocrotitoarea fermierilor și venerată în Misterele Eleusiene

Dionisus (Bachus) – zeul vinului și ospetelor, asociat cu orgiile sexuale

Hefastus (Vulcan) – zeul focului și al meșteșugurilor, patron al meșteșugarilor

Pentru un păgân, o lume guvernată de un singur Dumnezeu era o imposibilitate logică și existențială. Potrivit schemei lui Stuart, păgânii credeau în trei categorii de zei: zeul personal, zeul familiei și zeul național.³² Pentru cei mai mulți israeliți, cât și pentru cei care cunoșteau câte ceva despre religia lor, Yahweh era doar un zeu național. Sub impactul atracției acestor practici păgâne, Israelitul era dispus să îl numească pe Dagon ca fiind zeul său personal (Jud 16:23; 1Sam 5:1) și pe Baal ca fiind zeul protector al familiei sale (Jud 2:13; 6:25). Dar Yahweh rămânea întotdeauna divinitatea națională, chiar și pentru israeliții care nu aveau nici o muștrare de conștiință să îmbrățișeze convingerile păgâne ale vecinilor lor. Cei mai mulți israeliți îl considerau pe Yahweh (Dumnezeul care i-a răscumpărat din Egipt și care i-a judecat pe zeii egipteni, dovendindu-le astfel ilegitimitatea) un simplu dumnezeu național. Pentru ca un evreu să creadă într-un „singur” Dumnezeu, nevăzut și neasemuit cu nimeni, era nevoie de un act de credință incredibil de dificil. Era un salt existențial din logică în iraționalitate.

Dar logica era adâncă înrădăcinată în pragmatism. O persoană care ar fi îmbrățișat monoteismul din Vechiul Testament ar fi fost percepută de ceilalți oameni nu doar ca fiind primitivă, irațională, atee, ci și periculoasă. Din perspectiva politeistă, orice om care ar fi respins existența celorlalți

32 Exodus, 452.

zei ar fi atras inevitabil mânia acestora. Pentru că fiecare oraș în orientul antic și în imperiul greco-roman avea zei protectori, faptul că un concețean evreu (sau, mai târziu, creștin) refuza să se închine la zeul sau zeii locali, putea reprezenta o amenințare gravă la siguranța aceluia oraș. Nici unul dintre vecinii păgâni ai evreilor sau creștinilor de mai târziu nu și-ar fi asumat riscul personal și al familiei sale să atragă mânia zeilor doar ca să acomodeze credința illogică a unui astfel de om.

Estetic încântătoare

Textele din Vechiul Testament întăresc dovezile arheologice conform cărora statuile zeilor din Orientul Antic Mijlociu erau concepute pentru a apela la simțul sensual și estetic al închinătorului. Templele ofereau închinătorilor imagini cu divinități nu doar impunătoare, dar și plăcute la privire, fapt care a produs o întregă industrie de confecționare de idoli. Printre materialele folosite, prorocii Ieremia și Isaia enumeră „foițe de argint și aur din Ufaz..., materii vopsite în albastru și în purpură, toate... lucrate de meșteri iscusiți (Ier 10:9, Isaia 42-44; Fapte 19:24-27). Daniel descrie statuia chipului de aur construit de împăratul Nebucadnețar ca având o înălțime de aproximativ douăzeci și opt de metri. Idolatria îmbina deasemenea aspectul estetic cu implicarea fizică a închinătorului. Stuart face referință la practica de venerare a lui Baal, zeul fertilității, în care apar gesturi cultice ca „plecăciunea” și ”sărutul” (1Împărați 19:18, Ezechiel 8:9).³³ În contrast, închinarea monoteistă israelită interzicea reprezentarea fizică a lui Dumnezeu. Pentru mulți închinători obișnuiți cu luxul și opulența din templele păgână era dificil fie atrași de o divinitate care refuza să-și dezvăluie trăsăturile fizice.

Permisivă

Legislația iudaică permitea închinătorilor să mănânce carnea animalelor în orice loc, chiar în afara ocaziilor cultice care impuneau sacrificii animalice (Deuteronom 12:15). Practica păgână însă impunea închinătorului să consume carnea doar după ce a oferit animalul ca jertfă într-un cadru cultic. În acest sens, o porție din sacrificiu era dedicată idolului, o porție preotului care reprezenta pe idolul respectiv, și restul închinătorului și familiei ace-

---

33 Stuart, *Exodus*, pp. 452-453.

tuia. În teorie, asocierea dintre consumul de carne și obligațiile cultice nu ar fi trebuit să creeze nici o problemă pentru închinător. Mentalitatea idolatră însă a pervertit aceste practici. În viziunea închinătorului păgân, cu cât acesta mânca carne mai des (exclusiv în contextul închinării) și mai mult (mărind astfel și porția idolului/preotului), cu atât creștea favorul pe care el sau ea îl câștiga din partea idolului. Denaturarea aceasta a făcut ca îmbuibarea și beția să devină o experiență absolut normală în timpul închinării cultice, iar influențele păgâne s-au resimțit și în închinarea iudaică. Bețiile au devenit experiențe obișnuite în temple, întrucât consumul de băuturi alcoolice dovedeau generozitatea închinătorului față de zeii săi. Prorocul Isaia descrie scenele din Templu astfel: „preoți și proroci sunt îmbătați de băuturi tari, sunt stăpâniți de vin, au amețeli din pricina băuturilor tari, se latină când prorocesc, se poticnesc când judecă” (Isaia 28:7).

Erotică

Iconografia din Orientul Antic Mijlociu abundă cu teme despre fertilitate și despre potența sexuală a divinităților.³⁴ Astarteea era zeița patroană a femeilor, în special a gravidelor, o zeiță care apare în iconografie cananită în ipostaze hiper-sexualizate și/sau însoțită de partenerul ei sexual. Aceleași convingeri și practici s-au regăsit și în religia antică din Egipt.³⁵ Prostituția sacră a devenit astfel parte din închinarea idolatră, atât în templele păgâne, cât și în unele temple din Israel. În cuvintele prorocului Osea: „Nu pot pedepsi pe fetele voastre pentru că sunt curve, nici pe nurorile voastre pentru că sunt preacurve, căci ei înșiși se duc la oparte cu niște curve, și jertfesc împreună cu desfrânatele din temple” (4:14).

La baza acestei mentalități a stat așa numitul concept de *magie simpatizantă*. Pentru a experimenta pe pământ beneficiile de care zeii se bucură în cer, preoții trebuiau să reproducă în formă de ritual simbolic (simpatizant) comportamentul sexual al zeilor – să simpatizeze cu zeii. Spre exemplu, actul sexual dintre Baal și Așera din cer era pus în scenă pe pă-

34 F. Pinnock, *Civilizations of the Ancient Near East*, 2 volumes, J. M. Sasson, editor, New York, Scribner, 1995, vol. 2:2520-2531; J. S. Cooper, “Gendered Sexuality in Sumerian Love Poetry,” în *Sumerian Gods and Their Representations*, Finkel I. L. ed., Groningen, Styx Publications, 1997, pp. 85-97; O. Keel, C. Uehlinger, *Gods, Goddesses and Images of God in Ancient Israel*, Minneapolis, MN, Fortress Press, 1998, pp. 38-39.

35 *Vezi M. F. Ayad, God's Wife, God's Servant: the God's Wife of Amun*, London, Routledge, 2009, p. 149, pentru conținutul sexual care exista în poezia antică egipteană, în care protagoniștii era zeii și zeițele, din a căror relație se inspirau închinătorii umani.

mânt prin ritual simbolic cu speranța că efectul împreunării se va resimiți în sfera fertilității umane și a agriculturii (grâne, animale).³⁶ În viziunea lui Frymer-Kensky, punerea în scenă a actului sexual dintre zeiță și zeu activau „forțele de reîmprospătare ale agriculturii,” care erau „puse în mișcare prin actul sexual” al celor doi.³⁷

Concluzii

Datele pe care le-am analizat în acest articol ne permit acum să evaluăm mai clar fenomenul idolatriei în Orientul Antic Mijlociu. În tabelul de mai jos cititorul poate compara convingerile și practicile societăților idolatre cu viziunea religioasă a Bibliei.

LUMEA IDOLATRĂ	LUMEA BIBLICĂ
Zei apar din haosul primordial sau sunt creați prin actul sexual al părinților lor	Dumnezeu este necreat, nu are partener sexual
Univers politeist	Univers monoteist
Zei: materiali, chip și trăsături umane	Dumnezeu: spirit, nu poate fi reprezentat fizic
Zei: personificări ale astrelor și fenomenelor naturale (constelații, lună, soare, furtună, ape)	Dumnezeu a creat, și nu se aseamănă cu astrele și fenomenele naturale
Zei: limitați, capricioși, imorali, violenți	Dumnezeu: perfect, consecvent, sfânt, îndurător
Absența unui standard etic și moral	Discernământ moral între bine și rău
Păcatul a existat de la început în zei și e considerat normal	Păcatul a intrat în lume prin cădere omului și este condamnat de Dumnezeu
Împărăția zeilor este o copie a societății umane depravate	Distincție între Împărăția lui Dumnezeu și lumea depravată a oamenilor
Zei înșiși apelează la magie, vrăjitorie, duhuri	Dumnezeu interzice magia, duhurile îi sunt supuse Lui

36 Ytzhak Sefati, *Love Songs in Summerian Literature*, Winona Lake, IN, Eisenbrauns, 1998, p. 208ff.

37 T. Frymer-Kensky, *In the Wake of the Goddess*, New York, Fawcett Columbine, 1992, p. 50ff.

Accent pe haos, violență și conflict	Accent pe ordine, armonie, echilibru
Omul: ființă inferioară, creată să îi slujească pe zei	Omul: ființă înnobilită cu libertate pentru că este creată după chipul lui Dumnezeu, și menită să stăpânească pământul
Mitul: un tablou necredibil, populat cu ființe și evenimente fantasmagorice	Creația: un tablou credibil, populat cu ființe normale și evenimente istorice

În studiul de față am înțeles că fenomenul idolatriei s-a inspirat din mentalitatea mitului, nu a istoriei. În sursele vechi din Egipt nu există o uniformitate a noțiunii de „creație”. Mitul creației îi are ca protagoniști pe mai mulți zei (Amun, Arum, Atum, Re), diversitatea fiind explicată în funcție de zona geografică și timpul din care au provenit teologiile despre creație.³⁸

Am înțeles de asemenea că idolatria a avut la bază dorința omului de a împlânzi forțele ostile ale universului și că omul a văzut în relația cu divinitățile un mod prin care își putea împlini nevoile materiale și sociale. Textele antice revelează faptul că însuși destinul zeilor se afla sub zodia „soartei” și a „necesității” (Moiră și Ananke), zeii fiind constrânși să își urmeze destinul care le-a fost hărăzit. În sensul acesta, pe de o parte idolatria promitea închinătorilor siguranță economică și personală, în timp ce, pe de altă parte, îi făcea robi unui sistem predeterminat de forțe pe care nici zeii – stăpânii oamenilor – nu îl puteau controla. Idolatria a fost un sistem religios bazat pe frică, oportunism și constrângere, nu o religie inspirată din dragoste și liberă alegere.

Dar idolatria nu a fost doar o experiență pragmatică, ci și una atrăgătoare din punct de vedere al confortului și al aspectului vizual. În sensul acesta idolatria este garantată, egoistă, confortabilă, convenabilă, normală, logică, estetic încântătoare, permisivă și erotică - calități care au făcut-o atractivă, chiar atractivitatea idolatriei l-a transformat pe închinător într-un sclav, nu un practicant liber.

Vechiul și Noul Testament prezintă o viziune despre Dumnezeu radical diferită de cea a culturilor în mijlocul cărora au trăit evreii. Tabelul de mai sus ilustrează diferențele între viziunea idolatră și viziunea Vechiul și a Noului Testament despre Dumnezeu. Dumnezeu este infinit în timp, spa-

38 Jan Assman, *The Search for God in Ancient Egypt*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 2001, p. 38ff.

țiu, cunoștință și putere. Omul își poate păstra libertatea conștiinței religioase³⁹ doar în măsura în care recunoaște și respinge caracterul manipulator al idolatriei, și îmbrățișează chemarea lui Dumnezeu: necreat și fără rivali, Dumnezeu este atot-suficient în Sine însuși, deci neconstrâns de nevoile materiale (temple, sacrificii, sărbători) prin care omul idolatru îi putea manipula pe zei. „Deci, dacă Fiul vă face liberi, veți fi liberi cu adevărat!” (Ioan 8:36).

Bibliografie selectivă:

- *Biblia sau Sfânta Scriptură cu Trimiteri*, trad. Dumitru Cornilescu, 1924.
- ABUSCH, Tzvi, “Ishtar’s Proposal and Gilgamesh’s Refusal: An Interpretation of “The Gilgamesh Epic,’ Tablet 6, Lines 1-79.” *History of Religions*, Vol. 26, No. 2. Nov., 1986, p. 143-187.
- ARIETI, James, *Philosophy in the Ancient World*, Lanham, MD, Rowman & Littlefield, 2005.
- ASSMAN, Jan, *The Search for God in Ancient Egypt*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 2001.
- AYAD, Mariam, *God’s Wife, God’s Servant: the God’s Wife of Amun*, London, Routledge, 2009.
- BEALE, Christopher, *We Become What We Worship*, Grand Rapids, MI, IVP, 2008.
- BOTICĂ, Aurelian, *Gods, Goddesses and the True God. The Cultural and Religious Background of Idolatry in the Old Testament*, Oradea, Editura Universității Emanuel din Oradea; Cluj, Editura Risoprint, 2015.
- BOTICĂ, Aurelian, *Curs de Doctrină Biblice în Vechiul Testament*, Oradea, Universitatea Emanuel, 2022.
- BEARD, Mary, *Pompei: viața unui oraș roman*, Traducere din Pompei: the Life of a Roman Town, București, Editura Trei, 2019.
- BURKERT, Walter, *Greek Religion*, Harvard, MA, Harvard University Press, 1985.

---

39 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Key aspects of the Freedom of Conscience”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2016, pp.30-37; Idem, “Libertatea religioasă – temelie a demnității umane”, în Daniela Ioana Bordeianu, Erika Androne, Nelu Burcea, *Manual pentru liderul Departamentului de Libertate religioasă*, Casa de editură “Viață și Sănătate”, București, 2013, pp. 210-215.

- ✦ COOPER, Jerold, "Gendered Sexuality in Sumerian Love Poetry," în *Sumerian Gods and Their Representations*, Finkel I. L. editori, Groningen, Styx Publications, 1997.
- ✦ DAY, John, "Baal," *Anchor Bible Dictionary*, 6 volumes, New York, Doubleday, 1992.
- ✦ DE MOOR, Johannes, "Baal," *Theological Dictionary of the Old Testament*, 16 volumes, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 1975.
- ✦ DICK, Michael, *Born in Heaven, Made on Earth*, M.B. Dick editori, Winoona Lak, IN, Eisenbrauns, 1999.
- ✦ ERIKSON, Millard, *Christian Theology*, Grand Rapids, MI, Baker House, 1996.
- ✦ FERRARI, Anna, „Zeus,” *Dictionar de Mitologie Greacă și Romană*, București, Polirom, 2003.
- ✦ FRYMER-KENSKY, Tikva, *In the Wake of the Goddess*, New York, Fawcett Columbine, 1992.
- ✦ HORNBLOWER, Simon, „Fate,” *The Oxford Classical Dictionary*, 4th edition, Oxford, Oxford University Press, 2012.
- ✦ GRUDEN, Wayne, *Teologie Sistematică*, Oradea, Editura Făclia, 2004.
- ✦ KAUFMAN, Yeheskiel, *The Religion of Israel*, New York, Schocken Books, 1960.
- ✦ KEEL, Othmar, Uehlinger, Christoph, *Gods, Goddesses and Images of God in Ancient Israel*, Minneapolis, MN, Fortress Press, 1998.
- ✦ KEYES, Richard, „The Idol Factory,” *No God But God: Breaking with the Idols of Our Age*, Chicago, IL, Moody Press, 1992.
- ✦ LIDDELL, Henry George, Scott, Robert, *A Greek-English Lexicon*, Oxford, Oxford University Press, 1940, 1968.
- ✦ MEADORS, Edward, *Idolatry and the Hardening of the Heart: A Study in Biblical Theology*. London and New York, T&T Clark, 2006.
- ✦ O'CONNOR, John, "Corinth," *The Anchor Bible Dictionary*, New York, Doubleday, 1992.
- ✦ OSWALT, John, *The Book of Isaia*, Chapters 1-39, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 1986.
- ✦ OSWALT, John, *Chemați Să Fiți Sfinți*, Oradea, Cartea Creștină, 2006.
- ✦ PINNOCK, Frances, *Civilizations of the Ancient Near East*, 2 volumes, J. M. Sasson, editor, New York, Scribner, 1995.

- ♦ POWLINSON, David, „Idols of the Heart and the Vanity Fair.” *The Journal of Biblical Counselling*, vol. 13, Number 2/Winter 1995.
- ♦ PRITCHARD, James, *Ancient Near Eastern Texts Related to the Old Testament*, 3rd ed. Princeton, NJ, Princeton, 1969.
- ♦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Libertatea religioasă – temelie a demnității umane”, în Daniela Ioana Bordeianu, Erika Androne, Nelu Burcea, *Manual pentru liderul Departamentului de Libertate religioasă*, Casa de editură “Viață și Sănătate”, București, 2013, 210-215.
- ♦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Key aspects of the Freedom of Conscience”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2016, 30-37.
- ♦ SEFATI, Yitzhak, *Love Songs in Summerian Literature*, Winona Lake, IN, Eisenbraus, 1998.
- ♦ STUART, Douglas, *Exodus*, Nashville, TN, Holman Publishers, 2006.
- ♦ WINKLER, Martin, “Greek Myth on the Screen”, în *Cambridge Encyclopedia of Greek Mythology*, R.D. Woodard, ed., Cambridge, Cambridge University Press, 2009, 453-479.

Surse Internet :

- ♦ <http://abcnews.go.com/WN/Media/conversation-stephen-hawking-science-god-family/story?id=10855668>